

הרב מרדכי כהן

ראש מוסדות "אור ודרך"

ירושלים

סימן סו

בכללי ויסודות הפלוגתא בין הבא"ח להגרע"י

ושינן ובירר, השווה ומצא כדי מדתו. אמנם היה הרב בקי עצום בש"ס, דרשן מופלא, מזכה הרבים לדוגמא, דיין בבתי הדין, ושימש בכהונת הראשון לציון, ומשא כל העם היה על כתפיו, אלא שאת מיטב מרצו כוחותיו ויגיעו, השקיע בהלכה, לדעת מה יעשה ישראל.

לפני הרב עובדיה זצ"ל, נפרשו כל תשובות הראשונים והאחרונים, עד לחיבוריהם של צורבי זמנינו. לא השאיר הרב שיטה וסברא שלא מישש בה, בכל פרט הלכתי. הנה שכרו אתו ופעולתו לפניו, פעולותיו בעשרות רבות בחיבוריו העצומים והמקיפים, הם נשארו לנו ללמוד ולדעת.

והנה מיד בתחילת עסקו בהלכה בצעירותו, מצא הרב שפסקי הרב בא"ח, שלא זו הרב עובדיה מללמוד בהם ולחבב אותם, יש בהם כמה פרטים הטעונים בירור. על כן היות שמדובר באחד מענקי עולם, הרב בן איש חי, שומה היה על הרב עובדיה להעמיק חקר, ולברר את אותם הלכות בהם נטה הבא"ח מדרך הפסיקה המקובלת אצל כל גדולי פוסקי ספרד לאורך מאות שנים, שצעדו בדרך כלל באותו נתיב, וקיבלו עליהם את שיטת הפסיקה שנקט רבנו יוסף קארו זצ"ל מחבר ב"י וש"ע, לפסוק כפי שנהגו עד לדורו, כשנים מתוך ג' עמודי הוראה.

אלא שכידוע הרב בא"ח מטעמים הכמוסים עמו, נטה לבו לפסוק במקומות רבים כספר חיי אדם, או כהרמ"א ועוד מחכמי האשכנזים, בניגוד לדעת מרן ולמנהג הספרדים, אשר לא קיבלנו אנו הספרדים את פסקי האשכנזים, עלינו למעשה. כבר בבגדאד, עירו של הרב בא"ח, כשהתחיל לפרסם את פסקיו לדורשם ברבים ולהדפיסם, לא הסכימו חכמי דורו לכל אשר יאמר כי הוא זה, ובמאות הלכות אנו נוכחים, שחכמי בגדד חלקו עליו, והתמידו במנהגם לאמץ את פסקי מרן הש"ע, שכן גם הרב בא"ח מציין פעמים רבות, שקבלנו עלינו הוראות מרן, אף אם יחלקו עליו מאה

במאמר הבורא כל יום עולה השמש מהמזרח, וממלאה את היקום באורה ושמחה, רפואה בכנפיה, הצמחת והמתקת היבולים, מתוק האור לעינים. איך היה קיום לעולם, מבלי יצירה מופלאה זו. כך ניתן לתאר את האיש הגדול מבני קדם, אור נפלא, שגנזו השם יתברך, עד הגיע העת להאיר את חשכת הגלות, בתקופה של אימה חשכה, ומשם מהמזרח, כאור השמש הזורחת בשחר, ועולה ומתחזקת ומאירה לעולם כולו, באותה צורה, האיר מורנו ורבנו, הגאון המופלא פאר הדור, רבנו יוסף חיים זצוק"ל מבבל, שאורו הולך ומתעצם, ומאיר לארץ ולדרים עליה. מי יתאר את כל מפעליו בחקר התורה על חלקיה השונים, שלא השאיר הרב פינה שלא נגעו בה ידיו, דרש וסוד, פלפול ומוסר, פרשיות והפטרות, הדרכה לאשה ומשלים לילדים, גמרא ואגדה, הלכה מנהג ותשובות, ועוד ועוד עשרות מספריו, אשר שוכנים כבוד בכל בית מדרש ובית בעם ישראל, מי לא שמע את שמעו של האיש הגדול.

יש להניח, שהחיבור שהתפרסם ביותר, היה הספר בן איש חי, ועל שם ספרו זה כולם מכנים את הרב בשם 'בן איש חי'. עד שיש שלא יודעים ששמו רבנו יוסף חיים. במשך כמה עשרות שנים פשט הלימוד בספר בן איש חי בכמה קהילות, ויש רבים הדבקים בפסקיו ובתורתו של הרב זצ"ל גם בימינו, למרות ריבוי ספרי הלכה חדשים, תמציתיים ועדכניים.

עד שלא שקעה שמשו של הרב בא"ח, הוריד השי"ת בטובו וחסדו, את נשמת רבן של כל בני הגולה רבנו עובדיה יוסף זצ"ל, אשר כל רז לא אניס ליה, וברכו בזכרון מופלא, בהתמדה בלתי נתפסת, בצמאון בלתי נדלה, לידיעת התורה. כל ימיו השקיע את כל זמנו בלימוד ההלכה, ויגע ומצא מה שלא מצאו לפניו, שיטות, פסקים, סברות וחילוקים, והביא לנו סולת נקיה של הלכה, באלפי פסקים. הקיף את ארבעת חלקי השולחן ערוך, ולא מצא מנוחה לנפשו עד אשר הגיע אל חקר ההלכה בכל פרט,

בדרך חסידות. אבל אחר עיון עולה כי בכמאה וחמישים מתוך כל המחלוקות, הרב עובדיה יותר מחמיר. ובהרבה מחלוקות נוספות, לא ניתן להחליט מי המחמיר, כיון שיש צד חומרא וקולא, בכל הכרעה. יש הטוענים שהבא"ח משועבד למנהגי בגדד. אולם מצאנו 28 פרטים שהבא"ח מעיד שמנהג בגדד כך, ולעומתו עומדים זקופים וקוראין חכמי זמנו מבני בגדד, שלא כך היו הדברים, וצ"ע.

באמת כאן המקום להעיר, שהרב בא"ח נטה מדברי מרן הש"ע, בכמאתיים וחמישים הלכות, ופסק בעקביות כאמור, כדברי פוסקי אשכנז. מציאות זו צריכה עיון, ואשרי מי שיבוא ויפרש לנו על מה נסמך הרב זצ"ל, בנטייתו אחר פסקי החיי אדם, הט"ז הרמ"א והישועות יעקב, והעדיף אותם על פני פסקי מרן הש"ע. בספר 'מיוסף עד יוסף', הבאנו כמאה מענקי פוסקי ספרד מלאחר תקופת מרן הש"ע, והעולה מדבריהם אשר ברור מללו, שאין לספרדי מנוס ומפלט מללכת אחר פסקי הש"ע, ולא יכול אדם לומר אני פוסק כפלוגי שלא כמרן. והאומר כן סותר דברי אלפי חכמי ספרד לדורותיהם ולעדוניהם. וכאמור, הדבר בלתי מובן בתורתו של הרב זצ"ל². וובספרי הנ"ל, הבאתי מדברי הפוסקים שלהחמיר נגד מרן, אין זו חומרא, אלא קולא.

² אציין כאן כמה שמות חכמים שכתבו שקבלנו הוראות מרן הבאתי כאן מעט מזער מהנכתב בספרי מיוסף עד יוסף ורק את הקדמונים מביניהם. בעל שיטה מקובצת בש"ת ר' בצלאל אשכנזי (סימן א). הראנ"ח (ח"א סימן קט). שו"ת מהר"ם גאלאנטי הא' (סימן קכד). משפטי צדק גארמיזן (סו"ס צה). הלק"ט (ח"א קפה). גו"ר (חור"מ כ"ג סימן כט משם ר' משה הלוי נדיר. מטה יוסף נדיר (י"ד סימן ב) פרח מטה אהרן ח"ב לג) בהקדמת נכד מהריק"ש למהריק"ש. כרם שלמה אמארייליו (סימן יב) גו"ר י"ד פט) אורים גדולים זאבי (סימן עח). מהר"י נ' עטר אב"ד פאס, בשו"ת (סימן מט) הפר"ח במים חיים סו"ס ט בתשובות. מהר"י פראג"י סימן נט. משפט וצדקה ביעקב ר' יעקב אבן צור מפאס (ח"ב סימן ה). משאת משה ישראל ממצרים (סימן ח) ר' ישראל יעקב אלגאזי הראשל"צ, פרי צדיק חלמהר"ש צרור מאלג'יריה, בתי כנסיות למהר"א בן עזרא. אדמת קדש מזרחי הראשל"צ. ששו"ג מולכו, בית דוד ר' יוסף דוד שאלוניקי, פרי הארץ מזרחי. שתילי זיתים משרקי מזחי לגבי ארץ התימן מטה יהודה עייאש. מעיל שמואל פלורנטין. פוסקים רבים נוספים עם המ"מ ראה בספרי הנ"ל.

אחרונים. ועל כן המשיכו חכמי בגדד בשיטה זו, ולא קיבלו את מנהגי האשכנזים שהבא"ח עיגן בפסקיו¹.

לאורך השנים הצטברו על שולחנו של הרב עובדיה, מאות הלכות בבן איש חי, אשר על פי דרכי הפסיקה, ולפי כללי הפסיקה, ובעיקר של פוסקי ספרד, פסקים שלא נראה לרב עובדיה להמליץ לפסוק בהם כבא"ח. ריכזו הרב זצ"ל מה שהשיגה ידו להשיג על דברי הבא"ח, והדפיס לנו את סדרת הספרים הליכות עולם, אשר כל הרואה וטועם מהם מחיה את נפשו.

זיכני ה' ברחמי ללמוד מעט מתורתם של שני גאוני עולם הללו, וראיתי את פסקי הבא"ח, ואת הערותיו של הרב עובדיה עליהם, והבנתי כי הרב זצ"ל, בענוותנותו, רק מעלה את השגותיו, ופוסק את ההלכה למעשה. לא נתן לנו הרב תמונה כוללת של הקטגוריות של המחלוקות בינו לבא"ח, בהלכות השונות. התמונה הכוללת העולה מתוך המחלוקות, מאוד חשובה למעיין בהלכה. ועולה ומצטיירת מערכת שלימה, המתחלקת לנושאים שונים, בין אימתני תקיפי הנ"ל.

ברחוב התורני יש הסוברים, שהמחלוקות הללו נובעות מגישה שונה, איך להתייחס לקבלה, שלבא"ח הפסק משועבד לקבלה, ולרב עובדיה לא. אלא שבבחינת הנתונים מתברר, שכל המחלוקות בנושאי סוד, הם אולי בכ-30 הלכות, מתוך 550 מחלוקות.

יש החושבים שהבא"ח יותר מחמיר והרב עובדיה מיקל. ובאמת שהרב עובדיה גם תרם לחשיבה זו, שהיה מתבטא, שהבא"ח חסידותו גרמה לו לפסוק

¹ לדוגמא, מחכמי בגדד בזמן הבא"ח, היה ר' אלישע דנגור אב"ד בגדד, ובספרו גדולות אלישע סימן רסג סקי"ז העלה למעשה לברך קודם הדלקת נרות, כדעת מרן הש"ע, שלא כבא"ח לברך אחר הדלקה, כדעת קצת מחכמי אשכנז. וכתב שם, שבבגדד היו נוהגות כמרן, והיו נוהגות כרמ"א, והבא"ח כאשר דרש ברבים כדברי הרמ"א, נתפשט יותר המנהג לברך אחר ההדלקה. כך גם דעת הגאון החסיד ר' אליהו מני רבה של חברון, שהיה גדול בשנים מהבא"ח, והיה מתכתב עמו בהלכה כשבא מבגדד לדור בארץ הקודש, זכרונות אליהו עמוד קל. ועיין שו"ת יין הטוב להרב יצחק נסים, שהוא מעולי בגדד, שהמנהג שנהגו לברך אחר ההדלקה התפשט בזמן מהרי"ו ע"י נשים מעצמן, ולא על ידי הוראת חכם.

ראוי לאדם להחמיר, אם לא תיקן קודם את מידותיו (ואם לזאת התכוון החיד"א, מי הוא זה אשר יכול להעיד על עצמו, שנקי הוא מכל שמץ של רדיפת הכבוד, הנאות העולם, ממידות הגאווה והכעס ההקפדה והקנאה ועוד ועוד, שהרמב"ם אומר, שעל האדם לחזור בתשובה מדברים אלה ודומיהם, ושהחטא בהם חמור מחטאים שבמעשה). ומה מקום לאדם לנהוג בחומרות, או לפי הקבלה, כשטרם טיפל בבעיות ופגמי הנפש.

חומרא וקולא

יש לשים לב, שאם פוסק משתמש במילה אסור, או מותר, אין ללמוד מכך שהוא מחמיר, או מיקל. יתכן שהרב כותב אסור, ובעצם הוא מיקל בהלכה. ויתכן שאומר מותר, אבל הוא בעצם מחמיר. לכן בכל עניין יש לדון לגופו, על כל פרטיו. גם יתכן מאוד, שאומרים אסור באיזה חומרא של אחרונים, וההשלכות הם, שהשואל יגיע לאיסורים חמורים דאורייתא, בעקבות האיסור שאסרו לו [חומרא דנפיק מינה קולא, כמ"ש הרב פתה"ד (סימן כה), שאם ישתוק העולה לתורה ולא יקרא עם החזן, כדי לחוש לדברי הוזהר, הרי לדברי הפוסקים, ברכתו לבטלה]. ולכן כל בחינה חייבת לקחת בחשבון, את כל פרטי השאלה, ואת כל הנימוקים ואת כל ההשלכות. רק אז ניתן להתחיל לבחון את הפסק ההוא (או גם את הפוסק, כפי שמקובל לבושתנו, בימינו), אם אכן הוא מיקל, או מחמיר. כלומר, לא כל הכבדה בהלכה, היא אכן חומרא. ולא כל הקלה בהלכה, היא אכן מקילה. גם לא כל חומרא וחסידות, נכונות על פי ההלכה. והנה דוגמאות:

מרן בש"ע (תקעא, א) כתב, היושב בתענית, ואינו בריא וחזק, נקרא חוטא. ושם (סעיף ב), תלמיד חכם אינו רשאי לישב בתענית. דהיינו, לא כל מה שנראה לעין כחומרא, יש לדונו כחומרא חסידות וצידקות, אלא יש מקרים שהמחמיר הזה, הוא פשוט חוטא. ולמרות שהוא מתכוין לכפרת עוונותיו. במציאות הוא מייצר עוונות חדשים, אם הש"ע מכנה אותו חוטא. ופירט לנו בשני ההלכות, הן לגבי אדם חלש, שאם מתענה נקרא חוטא. וכן פירש בתלמיד חכם, שאינו רשאי להתענות. שלא ימעט בלימודו. משמע, שמשיג בלימודו עבודת הבורא, יותר מבתענית.

שהרי אמרו (שבת קל.), במקומו של ר"א היו כורתים עצים בשבת, לעשות פחמים, לעשות איזמל בשבת.

ביחס למחלוקות שצצות ועולות בין דברי רבותינו המקובלים כנגד דברי הש"ס והפוסקים, מתברר בספר הנ"ל, שיש כללים ברורים בפוסקים. ואזכיר כאן אפס קצה הדברים. כאשר מתעוררת מחלוקת בין הש"ס, הן בבלי והן ירושלמי, לדרגה הגבוהה ביותר בקבלה, שהם דברי הוזהר, כל הפוסקים בלי יוצא מן הכלל מסכימים, שאין מקום לדברי הוזהר נגד דברי רבותינו שבש"ס. כאשר יש דעה שונה להאר"י, בניגוד לראשונים, לדעת הרדב"ז הלכה כהפוסקים, ולדעת מרן הש"ע (כך כותבים האחרונים), הלכה כהאר"י. וכאן אציין לדברי ר' אברהם הכהן מסאלוניקי זצ"ל, שאילו מרן היה פוסק בכל כדברי המקובלים והוזהר, לא היינו מקבלים אותו עלינו בקבלת מרן. אולם אם המחלוקת בין הפשטנים למקובלים מלאחר האר"י, דעת הפוסקים, שהפשט מכריע. כלומר שלדעת הרדב"ז, בכל סתירה בין הפשט לקבלה, הלכה כמו הפשט. גם לדעת מרן הש"ע, כך ההלכה, פרט למצב של פוסקים נגד האר"י, שהלכה כהאר"י, אבל בשאר המצבים, אין הלכה כמו הקבלה. מתוך דברי החיד"א עולה, שלנהוג כהמקובלים, ראוי רק למקובל שבכל ענייניו הולך לפי הקבלה, ובתנאי שאין לכך השלכות של חומרא לגבי החברה והמשפחה.

בכלל, עולה מדברי החיד"א, שלא פשוט לאדם לקיים חומרות, אם לא הקדימו והבשילו אצלו כמה תנאים. א. שמחמיר רק לעצמו ולא לאחרים. ב. שעושה חומרות אלו בצנעה, שאם לא, הרי הוא נכשל ביוהרא, שכביכול הוא מיוחד וחסיד בעיני הקהל³. ג. ביו"ד, משמע מהברכ"י (מובא להלן), שלא

³ ברכ"י (ח"מ סימן כה, אות ואו), ואנן בני ארץ ישראל, בתר מרן גרינא ..ולא מבעיא לדין בני ארעא קדישא, דנקטינן כמרן ז"ל, וקבלנו הוראותיו. אף שכל אחד מחמיר לעצמו בהלכות פסח כאשר תאוה נפשו, את צנועים חכמה להחמיר בביתו ובחומותיו. וכל מה שיוכל, יתחמק מלגלות מסתוריו לבני אדם. ואם הגיע להוראה, יורה על פי הדין דוקא. חקרי לב מהדורא בתרא (דף קפ, סוף ע"ג), על דברי החיד"א בחיים שאל (סימן טו), שבאיסור והתר, חוששים על הרוב לכתחלה לדעת מור"ם, כתב, ולדידי חזי לי, שאין דבריו, כי אם לתלמיד חכם בביתו, דרשאי להחמיר לעצמו. אבל דיין ומורה הוראה קבוע לדון ולהורות, אינו רשאי להורות נגד מרן ואפילו להחמיר.

האחרונים, חוץ מכמה צדיקי הדורות. כאמור החיד"א, שכתב בכסא דוד (דרוש כו), גם לת"ח שעוסק בתורה ויודע המצוות, צריך סייג. ומפרש שם, כדי שלא יעבור על הדין עצמו. עוד כתב בשם הגדולים (מע' א, אות ריט), שבספר הזוהר יש חומרות ועונשים שלא באו בתלמוד. ושבדורות האחרונים גבר היצר, ואנו צריכים לכל החומרות שיתגלו. הגר"ח פ', בנפש כל חי בערך חומרות, שכתב, יש לנו להוסיף בכל דור, כי כנגד מה שמוסיף לגבי הסט"א כח, צריך להתגבר כנגדם. וכן חס"ל, כתב גם כגון הדברים הנ"ל, ועוד בודדים מהאחרונים (וראה להלן את דברי החיד"א, בהגבלת החומרות). בעצם לדברי הרדב"ז, מקורות בדברי רבותינו הקדמונים והמאוחרים, וכדלהלן: הרמב"ן באגרות (אגרת ב) כתב, שאי אפשר לכם להוכיח, לכוף כל ישראל, להיות חסידים. ספר תשב"ץ קטן (סימן תקלז) כתב, ירושלמי דתרומות, כשם שאסור להתיר את האסור, כך אסור לאסור את המותר. שו"ת הרא"ש (כלל ב, סימן יז) כתב, האוסר, עליו להביא ראיה ברורה וחזקה, כי התורה חסה על ממונם של ישראל. והעתיקו הב"י (יו"ד סימן סט). הש"ך (בהנהגת הוראות באיסור והיתר, אות ט) כתב, כשם שאסור להתיר את האסור, כך אסור לאסור את המותר, אפילו בשל עובד כוכבים, ואפילו במקום שאין הפסד. מפני שעל הרוב, יש בו צד הקל במקום אחר מחמת שנאסר, והוי חומרא דאתי לידי קולא. ואף על פי שלפי הנראה לא יבא מזה צד קולא, אסור, שאפשר שיתגלגל ויבא קולא עד אחר מאה דברים. לפיכך אם הוצרך לאסור מחמת ספק, או מחמת חומרא, בזה שאין האיסור ברור כשמש, צריך המורה לומר שאין האיסור ברור, אלא שאנו מחוייבים להחמיר, וכל שכן אם המורה מתיר בשעת הדחק וכיוצא בו, שיאמר לו כן. לאור הדברים דלעיל, יש להיות זהיר בחומרות, וכדברי הש"ך. שיתכן שישתלשלו מתוך החומרות קולות, גם לא בסבב ראשון, אלא בהמשך של ההשתלשלות. הרב פתחיה מרדכי בירדוגו, בספר נפת צופים (יו"ד סימן טז), כתב לגבי חומרה של מ' לזכר ופ' לנקבה, את הדברים דלהלן: לית מאן דחש לדר"ת, ושהט"ז צדק להוציא מלב חומרא זו, שנמשכה מהצדוקים. המחמיר בזה הוא חומרא דאתי לידי קולא בפרט בדורינו זה, והבחורים עודם באבם בתוקף חוס מזגם, ואם תעצרם הלא יפרצו גדר למלא תאותם, גם בלי טבילה, ויעברו על איסור כרת. ואלה שבאו לאסור את

בשו"ת שואל ונשאל (ח"א או"ח, סימן לה), כתב כך: תשעה באב שחל בשבת או ביום א', מותר לאכול בשר ויין בשבת. וכשדרכו בכך, צריך לעשות כן, ולא ישנה כלל. ואסור למנוע ממנו, אף דאין חיוב לאכול בשר בשבת, כיון שנמנע משום אבל, עבירה היא בידו. אין מקום למנהג שלא לאכול בשר בשבת שחל בה ט"ב, או שחל ט"ב להיות ביום א', ויש שנמנעים גם שתי שבתות. ומנהג טעות הוא. כלומר המחמיר חושב שהוא מחמיר, אבל האמת שעבירה היא בידו. ובסימנים אחרים כתב הרב ז"ל, שאין צורך בהתרה, כיון שיש חשש איסור במנהג זה.

הגבלה בחומרות

כתב מהר"ם מרוטנבורג בשו"ת (סימן תרטו), והובא במרדכי ובב"י (או"ח סימן קעג), מה ששמעת, שאני נוהג שלא לאכול בשר בהמה אחר גבינה ומיקל בבשר עוף. האמת אגיד, כי בימי חרפי הייתי לועג על אנשים שעושים כן, כי היה הדבר נראה בעיני כמו מינות, שעושים בניגוד למה שאמרו חז"ל בתלמוד, שמותר לאכול בשר אחר גבינה. וכותב, שפעם אחת מצא בשר בין השינים, ומאז התחיל להזהר בבשר אחר גבינה, אבל לא בעוף, ואין בזה כחולק על התלמוד, שמצאנו כה"ג (חולין קה). אבל בעוף דרבנן נוהג להקל. שמע מינה, המחמיר בדבר שבתלמוד אמרו שהוא מותר, הרי זה כמינות. כתב הרדב"ז בשו"ת (ח"א, סוף סימן קסג), דע שרוב הפוסקים אשר אנו רגילים לסמוך עליהם, פסקו להקל בחו"נ סמוך לווסתה. ..הלכך איני רואה מקום לחדש חומרות על ישראל, מה שלא החמירו הראשונים, והלוואי שישמרו מה שהוטל עליהם, שתפסת מרובה לא תפסת ולא ישאר בידם, לא זה ולא זה. דברי הרדב"ז הללו, נוגדים לחלוטין את מה שיש טוענים, שכח הסטרא אחרא גבר בדורות האחרונים, ולכן יש להחמיר בכל דבר, גם כשאין מצד ההלכה מקום להחמיר, וזה כמשקל נגד הסטרא אחרא. טענות אלו, אף שנאמרו ע"י חסידי עליון (החיד"א שכתב בשה"ג ערך ר"א מגרמיזא, הרוקח: אבל עתה בדורות האחרונים כי גבר אויב הסט"א, אנו צריכים לכל החומרות שנתגלו, השומע ישמע, ואשר לא שומע יענש. בעקבותיו, כך כתבו, החס"ל והגר"ח פ', ועוד), לגמרי לא ברורות, כשלנגד עינינו עומדים דברי הרדב"ז. הרעיון שיש להחמיר בדורינו, בגלל התגברות החיצונים, ועוד טענות מעין זה, אין לזה יסוד ברבותינו בש"ס, בראשונים וברוב

שפירש הרב מהר"ר יוסף די שיגוביא. ולכל הדברות, אין להורות ברבים להחמיר, בדבר שנתפשט המנהג להתר, ופסקו כן רבנן בתראי בתשובותיהם. ובמקום שבעלי תשובה עומדין, אין צדיקים גמורים יכולים להחמיר לרבים. והדברים פשוטים. ויותר מהמה בני, הזהר במשקל החסידות, ובין תבין בינה לעתים.

אדם רואה ח' כרכים של הליכות עולם, הבנוי על ספר בא"ח. וחושב כמה מחלוקת יש בין הרב, לבין הבא"ח. אולם בספר הליכות עולם, יש אין ספור מקומות, שהרב מקבל את דברי הבן איש חי, ועוד מביא הוכחות לדבריו, ואינו מבקר או חולק כלל⁴.

בכל אופן ברור ללא צל של ספק, שהחסד הגדול של בורא עולם עמנו בניו, שזכינו להתבשר מתורותיהם של הרב יוסף חיים זצ"ל והרב עובדיה יוסף זצ"ל, שהראו לנו פנים בתורה. ומזה ומזה יתקלם שמא עילאה, ותרבה הדעת.

יהי רצון שזכותם תעמוד לנו ולכל ישראל להנצל מכל רע, ונזכה שחלקנו יהיה בתורת אמת.

⁴ או שהוא דן בנושא הקשור לדברי הבא"ח, (עי' בספר רבנו עמ' טו. המערכת). אבל בכלל לא דן באותו פרט שהרב בא"ח דיבר בו, אלא בשאלות הלכתיות. למשל ביצי תרנגולות של הקיבוצים בימינו, אם חוששים לדם שבהן, וכל הפרטים שבשאלה, אינם מתאימים לגמרי להלכה שהביא הבא"ח. או בשר קפוא מיובא, אין בבן איש חי דיון כזה. ועוד מקומות רבים למאוד, שהרב השתמש רק בנושא ההלכתי, לשאלות שדן בהם באותו הקשר. כך שאם נצמצם ונתייחס רק למחלוקות בהלכה, שבהליכות עולם, נגיע אולי לרבע מהכמות. ראה לדוגמא בהליכו"ע (ח"ד עמודים קמא-ר), עשרות פסקים ומאות פרטים שכתב הרב ברצף, בעניינים שהרב בא"ח כלל לא דן בהם. והרב עובדיה רק שתל את הדברים כאן בלי שום קשר, 60 עמוד כמעט, ללא הזכרת הרב בא"ח. הנושאים שם מדידת חום בשבת, או לחץ דם, זריקת אינסולין, משחת ויקס להקל על הנשימה, שליחת מברק לצדיק שיתפלל על חולה בשבת. גם עמודים ע-עה, דיונים בנושאים שהתעוררו רק בדור האחרון, בעיות חשמל בשבת, פתיחת מקרר בשבת, שעון שבת, בגד סינטטי, טלויזיה בשבת. וכן בח"ח יותר מ-60 עמוד, עמודים קצא-רנב, כל הדיונים אין להם קשר לפסקי הבא"ח. גם שם בח"ח עמודים שלב-שצג, יותר מ-60 עמוד שהרב דיבר בנושא ת"ת, בלי שום קשר לבא"ח.

המותר, גורמים להוריד את עם ישראל לבאר שחת, ולהכריתם מן העולם רח"ל וכו'. ושיש לרדוף מנהג זה, עד חורמה. נמצאנו למדים מדברים אלו, שהשיטה של חומרות שמן התורה וההלכה אין בהם צורך, אי"ז בהכרח מקדם שמירת תורה ומצוות, אלא לעיתים עלול להרחיק מהקפדה על גדרי ההלכה.

באופן כללי נראה, שיש קצת עירוב דברים ובלבול בקשר לדברי החיד"א, ובעקבותיו בשאר ספרי הקדושים שלאחריו, באימוץ חומרות. שעל פניו לכאורה יש מקום להבין שיש לכל אחד מישראל, הכהן והעם, לתור על כל חומרא שהזכיר אי מי, ולקיים אותה בכל כוחו. אבל דברים אלו, הם סילוף מוחלט של דברי החיד"א, ונצטט מדבריו להוכיח שלא זו היתה הוראתו וכוונתו. אלא גם החיד"א עצמו שהוא ראש וראשון לדברים הנ"ל, כתב דברים אחרים לחלוטין, הבה ונראה: ידוע שהרב חיד"א כתב, שבענייני פסח עם ישראל מאמצים חומרות, בדברים שמן הדין מותרים. ובכל אופן כתב (מחבר"ר, סי' תסז סק"ה), את הדברים דלהלן: אף שכל אחד מחמיר לעצמו בהלכות הפסח כאשר תאוה נפשו, את צנועים חכמה, להחמיר בביתו ובחומותיו. וכל מה שיוכל, יתחמק מלגלות מסתוריו לבני אדם. ואם הגיע להוראה, יורה על פי הדין דוקא. כלומר כל עניין החומרות, לאדם עצמו, בסתר, שלא יבחינו בכך אחרים. ולא לדרוש ברבים, ועוד יותר להציג את עצמו כמחמיר, לא זו כוונת החיד"א. אלא להיפך, וכן שיש להורות לאחרים על פי קו הדין. ראה עוד בדברי החיד"א, ביחס לחומרות (ברכ"י יו"ד, סימן שלא או' כ), מן האמור מבואר, דהלוקח שומשמין ולשן בדבש ושקדים, אינו חייב במעשר. והרוצה להחמיר בתוך ביתו הנה מה טוב', דלא גרע מדאמרינן (חולין לו ב), דיחזקאל היה נזהר מהורה בה חכם. ולא שייך לומר כל הפטור מן הדבר וכו', כיון שהוא מתנהג בחסידות, על דרך שכתב המרדכי בברכות. בשגם לאיש אשר אלה לו, יותר טוב היה אם ישם אליו לבו, לדקדק בדברים חמורים מאלה, שהם עיקרי הדת וענשן של מדות, ואל תקרי מעוני ומרוב עבודה, על דרך

‘א.ה. עי' בספר רבנו (עמ' קפו), שהביא שאמר מרן: “מעולם לא אכלנו לפנות בוקר אחרי השינה”, וחומרא כזו כמובן אינה דבר של מה בכך, למי שהשקידה היא נר לרגליו, “לילה כיום יאיר כחשכה כאורה”. המערכת.